

Andrzej Łukasz Jędrzejczak – Poznań

ORCID: 0000-0001-8892-3632

ODMIENNE ROZUMIENIE ŚWIĘTOŚCI LUDU JAHWE PRZEZ MOJŻESZA I KORACHA. ANALIZA EGZEGETYCZNA LB 16,1-17,15¹

Different Understandings of the Sanctity of Jahwe's People by Moses and Korah.

Streszczenie

Bunt Koracha, skierowany przeciwko Mojżeszowi, miał za podstawę twierdzenie o uniwersalnym charakterze świętości narodu wybranego, stąd pojawiła się u rebelianta wątpliwość co do hierarchicznej struktury zastanej we wspólnocie wędrującej ku ziemi obiecanej. Artykuł jest przeglądem kolejnych wypadków do jakich doszło podczas postoju w oazie Kadesz (Lb 16). Poczyniona została analiza egzegetyczna dwóch rozdziałów Księgi Liczb, co umożliwiło wyłonienie wielu szczegółów dotyczących zaistniałej sytuacji. Działanie w ten sposób podjęte uzdalnia do określenia wszelkich czynników, które wpłynęły na postawę buntownika oraz jego popleczników. Bogactwo motywów, którym cechują się omawiane fragmenty, wymusiło wskazanie jedynie najważniejszych kwestii, tak, aby uchwycić różnicę w rozumieniu świętości przez dwie ważne postacie *exodusu*.

Słowa kluczowe: Mojżesz, Korach, Lb 16, świętość Izraela, bunt, szemranie

Abstract:

Korah's rebellion, directed against Moses, was based on the assertion of the universal character of the sanctity of the chosen people, hence the rebel's doubts about the hierarchical structure of the community on the way to the promised land. The article is a review of subsequent incidents that occurred during a stoppage in the Kadesh oasis (Numbers 16). An analysis of

¹ Niniejszy artykuł oparty został o pracę magisterską zatytułowaną: *Motyw odrzucenia Boga w opisach buntów na pustyni. Analiza wybranych tekstów z Księgi Wyjścia i Księgi Liczb*, obronioną w 2017 roku. W porównaniu do pierwotnej wersji tekst został poprawiony i uzupełniony.

the literary structure of the entire chapter has allowed for the identification of many details concerning the situation. It also let us determine all factors that influenced the attitude of the rebel and his supporters. The abundance of motifs in the chapter in question leads to an extensive analysis, and the issue of sanctity is often marked. Moses's understanding of sanctity differs substantially from the one postulated by Korah, as evidenced by exegesis.

Keywords: Moses, Korah, Numbers 16, sanctity of Israel, rebellion, murmuring

1. Wstęp

Izrael, występując w tekstach Pięcioksięgu jako bohater pierwszoplanowy, niejednokrotnie sprzeciwia się wobec Boga i Mojżesza. Narracja Księgi Wyjścia i Księgi Liczb odnotowuje sporą ilość przypadków podniesienia buntu, a posiadają one często różne podłoże. Przyczyny, jakie doprowadziły do powstania krytycznych sytuacji, można podzielić na dwie główne grupy. Pierwszą z nich są motywy egzystencjalne, związane z wszelkimi niedoborami wody i pożywienia, towarzyszącymi Izraelitom podczas wędrówki do ziemi obiecanej (Wj 15,22-25; 16,1-36; 17,1-7; Lb 11,4-6; 21,4-9). Do drugiej grupy zaliczyć należy wszystkie te epizody buntu, które powstały z przyczyn społecznych i kultycznych (Lb 12,1-16; 13,1-14,45; 16,1-17,15). Co ciekawe, bunt o podstawach społecznych nie pojawiają się w Księdze Wyjścia, a tłumaczyć można to faktem, iż Izrael nie znał jeszcze Prawa regulującego zależności wewnątrz pustynnego zgromadzenia. Nie znając Prawa, nie odpowiada również w pełni za swoje czyny, czego świadectwem jest brak kary za szemrania podniesione przed dotarciem do góry Przymierza. Narracja Księgi Liczb jasno stanowi o potrzebie odnoszenia się do ustanowionego przez Boga Prawa, nawet jeśli dana osoba nie należy do zgromadzenia izraelskiego (casus mężczyzny zbierającego drewno podczas szabatu, Lb 15,32-36).

Przedkładane opracowanie ma za zadanie przybliżyć Czytelnikowi co było przedmiotem niezgody między specjalnym Bożym wysłannikiem, Mojżeszem, a Korachem, którego pozycja w strukturach narodu wybranego była dość wysoka. Niezbędne w badaniach nad różnicą w postrzeganiu świętości przez Mojżesza i Koracha będzie wykorzystanie metody egzegezy biblijnej. Zadanie jest o tyle trudne, ponieważ cały epizod, a zwłaszcza jego skutki, opisane są w prawie dwóch rozdziałach Księgi Liczb. Przyczynia się to do zbyt powierzchownego potraktowania wielu elementów, co jednak nie powinno urągać całej analizie, gdyż ich pominięcie nie burzy porządku przeprowadzanej interpretacji i nie ujmuje jej nic, co byłoby potrzebne w zrozumieniu opowiadania jako całości oraz jego głównego przesłania. Streszczające przedstawienie fabuły opowieści uwidacznia wielopłaszczyznowość struktury fragmentu, przez co ograniczenie

się do wskazania na pewne jej elementy uznać należałoby za słuszne, co służy też jasności i czytelności samych badań nad odmiennie rozumianą świętością.

2. Problemy w analizie

Omawiany rozdział zawiera przekaz traktujący o dwóch buntach (Korach/ Datan i Abiram), przeplatający się z opisem ofiary kadzielnej, będącej rozwiązaniem problemu powstałego w wyniku rozruchów pośród zgromadzenia Izraela. Wyraźna separacja jednego opowiadania od drugiego nie znajdzie się jednak w poniższym opracowaniu. Analiza struktury literackiej tych dwóch rozdziałów zostanie jedynie naznaczona, do czego zmusza próba skondensowania wiadomości oraz skupienie się na motywie przewodnim, czyli tym, co poróżniło dwie ważne postaci *exodusu*. Kolejna trudność, z jaką należałoby się zmierzyć analizując Lb 16,1-17,15, to warstwy tekstowe, z których pochodzić miał ten obszerny fragment². Kłopotliwym okazuje się również dookreślenie miejsca całego wydarzenia. Autor biblijny nie informuje o opuszczeniu oazy Kadesz, dlatego można podejrzewać, że obóz izraelski nadal znajduje się w jej granicach³.

Trzeci z buntów, który wzmiankowany jest już w Lb 17, nie nawiązuje wprost do owych przywilejów, a prowadzona narracja wskazuje na to, że winę za śmierć Koracha i jego towarzyszy ponoszą Mojżesz i Aaron⁴. Przyczyną powstania tej rebelii jest śmierć tych wszystkich, którzy ośmielili się wystąpić

² Wśród wielu propozycji, najprostszy podział tekstu zaproponował Levinas, skłaniając się ku dwóm warstwom: JE i P. JE reprezentują wersety: 1-2.12-15.25-34, a P- 3-11.16-24.35 i cały rozdział 17. Historia Koracha to materiał kapłański, a Datana i Abirama- JE, P. J. Budd, *Numbers*, Waco 1984, s. 181. Bardziej skomplikowany podział został zaprezentowany przez G. B. Graya, który wyróżnił trzy różne warstwy: JE (bunt Rubenitów), Pg (Korach) oraz Ps (wystąpienie lewitów przeciw kapłaństwu Aarona). Por. R.D. Cole, *Numbers*, Nashville 2000, s. 258-259. Ku takiemu podziałowi skłania się również T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, Grand Rapids 1993, s. 301-302. Jednak według van Setersa dla rozdziału 16 podstawą jest warstwa J, do której zostały dodane teksty źródła P, J. van Seters, *The Life of Moses. The Yahwist as Historian in Exodus-Numbers*, Louisville 1994, s. 188. Analiza tekstu, jakiej dokonał J. Milgrom, wykazała, że znaczna część tego fragmentu przynależy do warstwy P. Por. T. L. Burden, *The Kerygma of the Wilderness Traditions in the Bible*, New York 1994, s. 69.

³ Por. K. A. Kitchen, *On the Reliability of the Old Testament*, s. 191. Autor podaje bez cienia wątpliwości, że bunt Koracha, Datana i Abirama miał miejsce właśnie w tej oazie, przy czym wyraża swój sceptycyzm, co do dokładnej lokalizacji Kadesz.

⁴ Ów epizod obejmuje fragment Lb 17,1-15. Składa się z dwóch części. Pierwsza stanowi niejako podsumowanie poprzedniego epizodu i podaje, co stało się z Korachem oraz jego towarzyszami; druga przedstawia niesubordynację Izraelitów oraz wstawiennictwo Mojżesza i Aarona, T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 323.

przeciw wybranym przez samego Jahwe na służbę Jemu⁵. Istnieje więc silna korelacja pomiędzy tymi wydarzeniami. Spoiwem pomiędzy opowiadaniem z Lb 16 i 17 jest nie tylko prawdopodobne miejsce ich przebiegu, ale także kadzielnica, którą posługiwał się Korach, oraz rodzaj i charakter kary zastosowanej przez Jahwe wobec krnąbrnych buntowników. Analiza fragmentu Lb 17,1-15 może wydać się dość pobieżna. Odniesienie się do tego fragmentu ma – głównie – na celu wskazanie na definitywne zakończenie rebelii w oazie Kadesz oraz określenie działań, dzięki którym została potwierdzona specjalna pozycja piastowana przez Mojżesza oraz Aarona.

3. Odmienne rozumienie świętości przez Koraha jako przyczyna wybuchu rebelii

Problem podniesiony przez Koracha związany jest z kultycznym charakterem zgromadzenia izraelskiego, a swoją argumentację wiąże prawdopodobnie z Lb 15,37-41, gdzie za charakterystyczny znak uznano frędzle przy szatach. Oprócz tego, że mają one przypominać Izraelitom o Bożych nakazach, dodatkowo są typowym znakiem scalającym grupę. Korach przyjmując za aksjomat twierdzenie, że cały lud jest święty, bo Pan przebywa pośród niego, nie może się zgodzić z jego hierarchicznym ustrojem⁶. Istnieje wewnętrzna logika argumentu buntownika, jednak wiadome jest, że Izrael sam w sobie nie jest święty, a świętość nie jest mu dana raz na zawsze⁷. Musiał do niej dążyć poprzez wypełnianie zaleceń prawnych, w oparciu o teksty normatywne, jakie otrzymał na Synaju, gdyż świętość była dla niego celem⁸.

Zastanawiające jest, dlaczego to Korach stał się głównym prowodyrem całego zajścia. Genealogię prowokatora podaje hagiograf w w.1: „Korach, syn Jishara, syna Kehata, syna Lewiego” (Lb 16,1a). Pochodzi on zatem w jednej linii od Lewiego, który był jego pradziadkiem⁹. Genealogia ta w pełni koresponduje z przedstawioną linią Lewiego w Wj 6,16.18.21¹⁰. To, że Korach stał się liderem rozruchów, można tłumaczyć również tym, że był kuzynem

⁵ P. J. Budd, *Numbers*, s. 197. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 327.

⁶ T. E. Fretheim, *Numbers*, Nashville 1996, s. 147.

⁷ Zwrócił na to uwagę M. Buber wskazując różnicę w podejściu Koracha i Mojżesza do tej samej kwestii: świętości ludu. Dla Koracha lud jest święty, bo został wybrany przez Boga. Dla Mojżesza zaś jego głównym celem powinno być dążenie do osiągnięcia świętości. Por. M. Buber, *Mojżesz*, Warszawa 1998, s. 142-148.

⁸ T. Stanek, *Przesłanie Pięcioksięgu w świetle struktury retorycznej*, Poznań 2012, s. 80.

⁹ J. Hoffmeier, *Ancient Israel in Sinai*, Oxford 2005, s. 229. Autor twierdzi, że można imię *Korach* odnieść do egipskich słów oznaczających kapłana, co może wiązać się z ustanowieniem kapłaństwa Koracha jeszcze podczas jego pobytu w Egipcie.

¹⁰ T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 303.

Mojżesza i Aarona, co stawiało go wśród zgromadzenia izraelskiego w dogodniejszej pozycji (zob. genealogię w Lb 26,58-60)¹¹. Żydowskie midrasze podają, że specjalną pozycją cieszył się już podczas pobytu w Egipcie, gdzie miał pracować na królewskim dworze, a dzięki temu mógł zgromadzić olbrzymie bogactwa¹².

Spis lewitów oraz rozdzielenie między nich obowiązków to tematy trzeciego i czwartego rozdziału Księgi Liczb¹³. Genealogia rodów lewickich na samym szczycie umieszcza Lewiego, a w drugiej linii są jego trzej synowie: Gerszon, Kehat i Merari (3,16)¹⁴. Od Kehata, pradziadka Koracha, pochodziły cztery rodziny, a w jednej z nich został wychowany buntownik (3,27). Wybór Aarona i jego potomków do pełnienia najważniejszych funkcji wokół Namiotu Spotkania, jakiego dokonał Jahwe, mógł być dla Koracha niezrozumiały, zwłaszcza dlatego, że Aaron był jego kuzynem – stąd można przypuszczać, że nie było między nimi sporej różnicy wiekowej. Jednak wybór Jahwe był nieodwołalny i miał on zostać potwierdzony poprzez złożenie ofiary kadzielnej, do której wyłączne prawo mieli tylko potomkowie Aarona, specjalnie wydzieleni z pokolenia Lewiego, jako kapłańska społeczność na własność Jahwe¹⁵. Wybór ten zdaje się potwierdzać Mojżesz w w.5, prowokując dodatkowo sąd Boży, mający ostatecznie poświadczyć Boże wybraństwo. Dodatkowo, Korach nie rozumie, że posługa – wynikająca z Bożego wybrania – zobowiązuje Aarona i jego potomków do szczególnej troski o Przybytek, co jest zadaniem niezwykle wymagającym. Powołanie kapłana do służby, przekazywane poprzez więzy krwi i przynależność do danego rodu, czyni go świętym (*kādōš*) i konsekrowanym (*kiddaš*) poprzez spełnianą przez niego ofiarę (Kpł 21,8)¹⁶.

¹¹ R. D. Cole, *Numbers*, s. 262.

¹² *Midrash Rabba Numbers*, tłum. J. J. Slotki, s. 726, za: B. Weinstein, *In Defense in Korah*, „Jewish Bible Quarterly”, 37(2009), s. 260.

¹³ Lb 3-4 obok Lb 8, 12, 16-18, 25 i 26 zawiera kluczowe kwestie związane z kapłaństwem w starożytnym Izraelu, E. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego według Księgi Liczb*, Krakó 2010, s. 267. Spis lewitów i określenie ich miejsca w obozie ma charakter militarny, ściśle określając organizację Izraela pod tym względem, A. Domański, *Genealogie w Pięcioksięgu*, „Studia Loviciensia”, 10(2008), s. 116.

¹⁴ Genealogię lewitów przypomina również 1 Krn 6,1-37.

¹⁵ O ofierze kadzielnej, którą sprawować mogli tylko Aaron i jego potomkowie, traktują następujące teksty: Wj 30,7-8; Kpł 10,1-3; Lb 4,16; 16,7.17.35; 17,6-15. Kapłanów, jako własność Jahwe, trzeba rozumieć w perspektywie Lb 8,10, gdzie Izraelici kładli dłonie na głowy lewitów, poświęcając ich tym samym Bogu, E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 289. Więcej o kapłanach: J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1999, s. 165-167. R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu*, Poznań 2004, s. 361-373.

¹⁶ Por. E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 270.

Problematyczne staje się również tłumaczenie (BT), które nie podaje, iż Korach „wziął sobie” (*wajjiqqah*) za współników Datana, Abirama i Ona¹⁷. Słowo to sprawia problem, gdyż nie można jednoznacznie określić, że tekst traktuje o doborze partnerów. Niektórzy egzegeci wywodzą to słowo z rdzenia *jqh* i tłumaczą je jako „być bezczelnym”. Obecnie proponuje się tłumaczenia „on powstał” lub „on wziął” (albo współników, albo też przewodnictwo w buncie)¹⁸. Translacja tego wyrażenia jako „on stał się wyniosły” mogłaby wyjaśnić, czym kierował się Korach podejmując próbę obalenia hierarchicznej struktury narodu wybranego. Jako potomek Kehata zaliczany był do grupy ludzi zobowiązanych do „troski o rzeczy najświętsze” (Lb 4,4b). Zwijane przez Aarona i jego synów „rzeczy najświętsze” miały być przenoszone przez Kehatytów w taki sposób, by ich nie dotykali, a niezastosowanie się do tego nakazu groziło śmiercią (4,15). Można przypuszczać, że brak kontaktu z „rzeczami najświętszymi” wzbudził w nim zazdrość wobec innych kapłanów związanych z posługą przy Namiocie Spotkania. Dla Koracha całkowicie niezrozumiała była gradacja świętości, jaka obowiązywała w rodzie lewitów, wśród których najważniejszą rolę odgrywali Aaron i jego potomkowie (16,40; 18,7-11,19)¹⁹.

Wyczuwalne jest napięcie pomiędzy stronnikami Koracha oraz Datana i Abirama. Te dwie historie nie korespondują ze sobą w pełni, zwłaszcza gdy rozpatruje się przyczyny podniesienia buntu. Kiedy stronnicy Koracha sprzeciwiają się hierarchicznej strukturze ludu izraelskiego, Rubenici protestują wobec uzurpatorskich zapędów Mojżesza, jakie według nich posiada ów wódz. Bunt Koracha rozgrywa się wewnątrz pokolenia Lewiego, a sprzeciw wyrażony przez Datana i Abirama dotyczy całej społeczności Izraela²⁰. Kluczowym – dla zrozumienia wagi podejmowanego buntu przez Rubenitów – jest zdanie:

„Czyż nie dosyć tego, żeś nas wyprowadził z kraju opływającego w mleko i miód, by nas wygubić na pustyni, ale jeszcze chciałbyś sobie przywłaszczyć władzę nad

¹⁷ On nie pojawi się już nigdzie więcej w tekście Pisma Świętego. Nie wymienia jego imienia również psalmista w Ps 106,16-17: „Zazdrościli Mojżeszowi w obozie, Aaronowi, świętemu Pańskiemu. Otwarła się ziemia i połknęła Datana, i nakryła zgrają Abirama”. (BT). Z tego powodu w pracy pomijając będę tę postać. Oprócz tego różne teksty inaczej oddają imię Abirama: MT podaje, że współnikiem Datana był Abiram (*’ābīrām*), a tekst LXX podaje imię Abiron (*Αβιρων*), J. Findlay, *The Priestly Ideology of the Septuagint Translator of Numbers 16-17*, „Journal for the Study of the Old Testament”, 30(2006), s. 423.

¹⁸ Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 298; J. van Seters, *The Life of Moses*, s. 239-240; R. D. Cole, *Numbers*, s. 261; J. Magonet, *The Korah Rebellion*, „Journal for the Study of the Old Testament”, 24(1982), s. 3-5.

¹⁹ Por. T. E. Fretheim, *Numbers*, s. 147.

²⁰ Por. E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 272; T. D. Alexander, *From Paradise to the Promise Land. An Introduction to the Pentateuch*, Carlisle 2002, s. 239; P. J. Budd, *Numbers*, s. 182; J. Magonet, *The Korah Rebellion*, s. 6.

nami? Przecież to nie jest kraj opływający w mleko i miód, gdzie nas wprowadziłeś, ani nie dałeś nam jako dziedzictwa pól i winnic. Sądzisz, że możesz tym ludziom odebrać czy? Nie przyjdziemy!” (Lb 16,13-14)

Datan i Abiram nie tylko negują autorytet Mojżesza, ale również odrzucają dar ziemi, uznając go za zbyteczny²¹. Odwołują się oni do doświadczenia poprzednich buntów, jakie spowodowane były przez brak pożywienia i wody. Zarzucają też Mojżeszowi uzurpację pozycji przywódcy²². Jest to w zasadzie jedyne działanie wymierzone wobec Mojżesza przez Datana i Abirama. Narrator wspomni o nich dopiero przy okazji wymierzania kary przez Boga, co dla niektórych komentatorów jest pewnym zdystansowaniem wobec rebelii, którą wywołali wraz z Korachem²³. Niezrozumienie misji Mojżesza można porównać do opinii wyrażonej przez Hebrajczyków, gdy chciał on pełnić rolę mediatora (Wj 2,13-14). Okazana wtedy dezaprobata jest niezwykle podobna (Wj 2,12a)²⁴.

4. Osądzenie buntowników

Historia spleciona z dwóch opowiadań, także w opisie rozwoju akcji, uwidacznia dwie przenikające się tradycje. Powodem dla wyznaczenia granicy właśnie w tym miejscu (Lb 16,18) jest informacja o podjęciu działania przez wszystkie strony zajścia: każdy uczestnik sporu „wziął” (*wajjikhû*, w.18a) swoją kadzielnicę i wszyscy razem zebrali się u wejścia do Namiotu Spotkania (w.18b-19a). Wyrażenie „zebrać przeciwko” (*wajjakhêl ‘âlêhem*, w.19a), wskazuje na udział tradycji kapłańskiej w formowaniu się całego tekstu (także w 17,7; 20,2)²⁵. Interesującym jest to, że wszyscy wezwani do przeprowadzenia sądu zaopatrzyli swoje kadzielnice w ogień niewiadomego pochodzenia, bowiem w tekście biblijnym brak wzmianki o tym, że miał pochodzić z ołtarza²⁶. Stojąc jednak przed Namiotem Spotkania mieli możliwość pozyskania ognia prosto z ołtarza, gdyż według zaleceń Jahwe, taka budowla miała stanąć

²¹ Por. T. L. Burden, *The Kerygma*, s. 71.

²² Por. J. van Seters, *The Life of Moses*, s. 243; T. L. Burden, *The Kerygma*, s. 70.

²³ Por. R. D. Cole, *Numbers*, s. 265.

²⁴ Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 311.

²⁵ Por. J. van Seters, *The Life of Moses*, s. 293, a także: P. J. Budd, *Numbers*, s. 183; T. L. Burden, *The Kerygma*, s. 69; J. K. Hoffmeier, *Ancient Israel in Sinai*, s. 229.

²⁶ Uwagę na to zwrócił J. Milgrom przypominając o ofierze, jaką złożyli Nadab i Abihu, którzy nie pobrali do swego kadzidla ognia z ołtarza, lecz z innego źródła, co było przyczyną Bożego gniewu i w konsekwencji kary za złożenie ofiary z „nieznajomego ognia” (*‘êš zārâh*, Kpł 10,1). Por. R. D. Cole, *Numbers*, s. 265.

przed pustynnym sanktuarium (Wj 40,6.29; 40,5.26)²⁷. Brak wzmianki o stole ofiarnym stojącym przed Przybytkiem w opowiadaniu o rebelii Koracha i jego popleczników nie suponuje więc problemu, jakim miałyby być pochodzenie ognia złożonego w ofierze kadzielnej, gdyż wtedy natychmiastowo zostaliby ukarani (Kpł 10,1)²⁸.

Gdy wszyscy biorący udział w zatargu zebrali się przed Namiotem Spotkania, głos w sprawie zabrał Jahwe, chcący zgładzić tych, którzy dokonali wykroczenia sprzeciwiając się Jego słudze, Mojżeszowi. Wyraził się On dobitnie („Odląćcie się od tej zgrai, gdyż ich nagle wytrące”, Lb 16,21), wskazując na charakter kary i jej zasięg. Podobnie jak w poprzednich epizodach, Jahwe, nie odrzucił w pełni Izraela, lecz chciał ukarać wszystkich winnych, co dowodzi Jego szczególnej wierności wobec zawartego Przymierza²⁹. Ponownie objawił się sens wstawienniczej prośby Mojżesza, który wraz z Aaronem, w akcie prostracji, prosił o litość nad osobami niezwiązanymi w żaden sposób z grupą buntowników³⁰. Jahwe zwrócił się wobec całego zgromadzenia, jak gdyby wszyscy Izraelici brali udział w rewolcie przeciw Mojżeszowi. W dodatku kara miała zostać przeprowadzona niezwykle szybko, co podkreśla słowo *karāga*, suponujące oprócz szybkiej reakcji Jahwe, także nieodwracalność w skutkach danego czynu³¹. Wobec tego natychmiastowa musi być również reakcja Mojżesza i jego wstawiennicza kwestia, które doprowadziły do zmiany zamiarów powziętych przez Pana. W mowie do Niego przewodnik tłumu zastosował tytuł sprawiający nie lada problemy: *’el ’ēlohē*. Pojawia się on często w apokaliptyce (zwłaszcza w Księdze Henocha), bo ponad sto razy³².

²⁷ R. de Vaux wskazuje, że Wj 30,1-10 to tekst, który zdaje się by dodatkiem, dlatego nie można wprost stwierdzić, czy owe ołtarze były umieszczane przez Namiotem Spotkania za każdym razem, gdy Izraelici rozbijali swój obóz, *Instytucje Starego Testamentu*, s. 422.

²⁸ Mimo to w Lb 17,11 Mojżesz nakazuje Aaronowi, by ten wziął ogień z ołtarza, co wskazuje, że takowy musiał zostać tam umieszczony. Istnienie bądź brak tego przedmiotu kultowego nie odgrywa większej roli. Wprowadza jednak pewną niespójność z innymi fragmentami tekstu biblijnego. Argumentem, który przemawia za brakiem ołtarza przed przenośnym sanktuarium, jest fakt, iż ściśle związany był on z ziemią, na której składano ofiary. Kult powiązany jest z motywem sakralizacji ziemi, którego brakuje w momencie przejścia przez pustynię. Sakralizacja ta bowiem koncentruje się na wspólnocie, dlatego brak ołtarza w Lb 16 można tłumaczyć brakiem związku z darem ziemi, por. T. Stanek, *Pięcioksiąg jako narracja symboliczna*, Poznań 2004, s. 129.

²⁹ T. Stanek, *Przesłanie Pięcioksięgu*, s. 244.

³⁰ Modlitwa wstawiennicza świadczy o wielkiej skuteczności czynów ludzkich, które w konsekwencji mogą zmienić plan Boży. Należy zauważyć przy tym, że grzech pozostaje, jednak kara nie jest już tak surowa, por. T. Stanek, *Pięcioksiąg*, s. 174.

³¹ Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 313.

³² Tamże.

Niektórzy twierdzą, że izraelski prawodawca odniósł się wprost do Boga jako stwórcy wszelkiego życia³³. Tytuł nie koliduje w żaden sposób z zamiarem wytracenia prowokatorów wszczynających kolejne zbrojne powstanie³⁴. Narrator jasno wskazuje, że kto popełnił grzech, musi być gotów, by ponieść karę. Postawa buntowników doprowadziła Boga do potężnego gniewu, co skutkuje powzięciem zamiaru wyniszczenia całego zgromadzenia³⁵.

W wyniku wstawiennictwa, Jahwe okazuje litość wobec tych, którzy nie byli związani z oponentami. Rozkaz odstąpienia od mieszkań wichrzycieli został rozwinięty o wskazania dotyczące czystości: „i nie dotykajcie niczego, co do nich należy, byście nie zginęli z powodu ich grzechów” (w.26b). Kłopotliwa staje się treść rozkazu Jahwe, który zarządził, by zgromadzenie izraelskie odsunęło się od namiotów Koracha, Datana i Abirama, podczas gdy ten pierwszy przebywać miał przed Namiotem Spotkania, a nie u wejścia do swojego mieszkania³⁶. Pozostała dwójka dysydentów pozostawała wtedy we własnych namiotach (w.27b). Oczywiście, Korach nie był bez winy, jednak omawiany fragment dotyczy zasadniczo dwójki rebeliantów³⁷. Problem rodzi

³³ J. Magonet, *The Korah Rebellion*, s. 20.

³⁴ Formuła 'él 'ēlōhē hārūhōt lākāl bāsār pojawia się jeszcze tylko w Lb 27,16, R. D. Cole, *Numbers*, s. 266. Ciekawe, że Stary Testament nie po raz pierwszy nazywa Boga imieniem 'él. Melchizedek i Abram odwołując się do „Boga Najwyższego” ('él 'eljōn), nie wzywali boga Ela, lecz imię to odnosili do Jahwe (Rdz 14,18.19.20.22). Dopiero w późniejszym okresie, zwłaszcza w Jerozolimie, mówi się o Jahwe, bez wspomnienia na Ela, J. Schreiner, *Teologia*, s. 273-274. Słowo oznaczające „bożka, bóstwo” ('ēlōah) jeden tylko raz użyte jest pod adresem Boga Jahwe (Ne 9,17), R. Pietkiewicz, *Obraz Boga w wypowiedziach bohaterów ksiąg historycznych Starego Testamentu*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 9(2010), nr 2, s. 127. Szczegółowo o rzeczowniku 'él por. L. Koehler, W. Baumgartner, J. J. Stamm, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. I, Warszawa 2013, s. 47-49. Zwolennicy tzw. „hipoteza Jebuzycka”, która w zamiarze miała wskazać na źródło pochodzenia tradycji o kapłanie Sadoku, twierdzili, że miał być on kapłanem w świątyni boga 'él 'eljōwn, F. M. Cross, *Canaanite Myth and Hebrew Epic. Essays in the History of the Religion of Israel*, Cambridge – London 1997, s. 209.

³⁵ Warto zwrócić uwagę na to, że gniew Boga nie oznacza utraty samokontroli, lecz do podjęcia stanowczych kroków. Występuje zawsze w połączeniu ze sprawiedliwością, świętością i sądem, E. N. Zwiżacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 386.

³⁶ R. Alter, *The Five Books of Moses. Translation and Commentary*, New York – London 2004, s. 766. J. Magonet tłumaczy, że wskazanie na jedno miejsce przebywania wszystkich trzech rebeliantów jest obecnie traktowane jako element łączący te dwa opowiadania. Ponadto podejrzewa, że użyty termin *miškan* powinien kierować uwagę na przestrzeń geograficzną, a nie na konkretny obiekt w niej się znajdujący. Wskazuje bowiem, że Kechatyci i Rubenici zajmowali miejsce w południowej części obozowiska *The Korah Rebellion*, s. 21.

³⁷ Problematyczny jest także brak wcześniejszych wzmianek, gdzie miałyby pojawić się imię Koracha. P. J. Budd przypuszcza, że historia tego buntu została op-

się z nakładania się kolejnych warstw redakcyjnych na ostateczną formę tekstu. Podczas gdy redaktor warstwy pochodzącej z tradycji J chciał wskazać na winnych Datana i Abirama, tak redaktor kapłański włącza w to próbę uzasadnienia kapłańskich przywilejów, które przynależały do Aarona i jego potomków, poprzez budowę historii o przewinieniu Koracha³⁸.

Nieczystość kultyczną, o której wspomina nakaz odseparowania się od buntowników i ich posiadłości, można było zaciągnąć w trojaki sposób: poprzez kontakt ze zwłokami ludzkimi lub padliną zwierzęcą, poprzez styczność z osobą chorą na trąd oraz z osobami, które były po akcie seksualnym (Kpł 12; 15). Żadna z powyższych sytuacji w Lb 16 nie miała miejsca. Być może dwójkę buntowników sam Mojżesz uznał już za zmarłych, gdy osobiście określił formę kary dla nich³⁹. Innym rozwiązaniem powyższego dylematu jest porównanie tego motywu z historią z Joz 7, gdzie hagiograf opowiada o grzechu Akana, który doprowadził do zaciągnięcia nieczystości na całe zgromadzenie Izraela⁴⁰. Przewodnik Izraelitów wygłosił mowę dotyczącą sposobu przeprowadzenia kolejnego sądu, tym razem badającego przewinienie o charakterze świeckim. Spełnienie się tej przepowiedni miało potwierdzić fakt posłania Mojżesza przez Boga. Pozycję Mojżesza dodatkowo wzmacnia fakt, że to sam Jahwe miał być egzekutorem (Lb 16,30)⁴¹. Przywilej ten wkrótce doprowadził go do wystąpienia przeciw Panu w epizodzie w Meriba (Lb 20,1-13), kiedy nie wykonał Bożego polecenia. Mimo to, obecnie starał się o sprawiedliwą karę dla jego opozycjonistów, dementujących decyzję Boga. Musieli oni liczyć się z surowymi konsekwencjami swojego sprzeciwu, bowiem przeznaczono dla nich strącenie do „krajny umarłych” (š³ *’ōlāh ḥajjīm*, w.30). Jest to miejsce dla ludzi występnych, czyniących zło za życia⁴². Korach, Datan i Abiram są nielegalnymi przedstawicielami grupy znanych z imienia strąconych do otchłani⁴³.

arta o doświadczenia jakiejś bliżej nieznanej rodziny lewitów, popularnej w okresie działalności danego autora *Numbers*, s. 185.

³⁸ Wobec tego J. van Seters uważa, że pierwotne opowiadanie pochodzi od P i dotyczy walki Koracha o uznanie całej wspólnoty za godną piastowania kapłańskich funkcji, podczas gdy opowiadanie o sprzeciwie wobec Mojżesza, jaki okazali dwaj Rubenici, jest pomniejszą historią autorstwa redaktora warstwy J „wbudowaną” w znacznie większą sekcję tekstu pochodzącego od pisarza kapłańskiego *The Life of Moses*, s. 241.

³⁹ Por. E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 384.

⁴⁰ Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 317.

⁴¹ Por. E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 384.

⁴² Jako model kary śmierci pojawia się w Starym Testamencie w licznych fragmentach, P. S. Johnston, *Cienie Szeolu. Śmierć i zaświaty w biblijnej tradycji żydowskiej*, Kraków 2010, s. 50-52.

⁴³ Tamże, s. 97.

5. Wspólnota Izraela a skutki rebelii

Skutki ich grzechu miały charakter wspólnotowy, gdyż kara nie ominęła nikogo z ich najbliższych. Podobnie wygląda epizod z Lb 12,1-15, gdzie Mojżeszowi sprzeciwia się jego rodzeństwo. Ambicje, targające Aaronem i Miriam, tym razem były przyczyną powstania Datana i Abirama. Jak się jednak później okazało, wymierzona kara nie nauczyła krnąbrnych Izraelitów wierności wobec Jahwe i Jego postanowień. Dowodem na to jest szemranie podniesione kolejnego dnia po zagładzie prowokatorów. Hagiograf odnotował, że „cała społeczność” (17,6) skierowała słowa oburzenia przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi, co świadczy o niezrozumieniu sytuacji zaistniałej wcześniej. Oskarżenie, wystosowane pod adresem dowódców narodu wybranego, zdaje się być sporym nieporozumieniem. Przez braci natychmiast została podjęta próba oddalenia zagłady z ręki Boga poprzez ponowny akt prostracji (w.10b). Ofiara kadzielna, przygotowana przez Aarona na polecenie naczelnika ludu, miała posłużyć na zażegnanie gniewu Bożego (ww.11-15), co należy już do skutków tego zajścia.

Skutkiem jawnej usurpacji kultycznych przywilejów przez Koracha, Datana i Abirama było kolejno strącenie rebeliantów przez Boga do otchłani oraz ich strawienie przez ogień. Pierwsze wydarzenie można kojarzyć z trzęsieniem ziemi, bowiem obszar, w którym mieli wtedy przebywać Izraelici, do dziś pozostaje aktywny sejsmicznie⁴⁴. Niezwykłość tego wydarzenia ma wpłynąć na uznanie przez lud często dotąd podważanej pozycji Mojżesza i Aarona, co jednak poskutkowało kolejnym wystąpieniem uderzającym w ich autorytet, ponieważ Izraelici uznali tę konsekwencję za zbyt surową⁴⁵. Szczególną cechą kary „połknięcia przez ziemię” jest jej natychmiastowość, co odróżnia ją przez to od plagi zesłanej na pozostałą część ludu izraelskiego⁴⁶, chociaż tekst biblijny zaświadcza, że miała ona nadejść w zatrważającym tempie (17,10a). Trudno jednak sobie wyobrazić dosłownie szalejącą zarazę, biorąc też pod uwagę ogromną ilość ofiar zanim Aaron złożył przebłaganie za lud. Poza tym, w zwykłych warunkach, zaraza nie ustępuje po dokonaniu rytuału okadzenia, lecz po stosowaniu odpowiednich leków i kuracji. Wskazanie na jej natychmiastowość mogło pomóc autorowi biblijnemu oddać to, jak potężnym gniewem pobudzony był Jahwe.

Inną cechą charakterystyczną tej kary jest jej silny związek z pierwszym opisem stworzenia. Buduje się go przez użycie odpowiednich elementów,

⁴⁴ Por. S. Hałas, *Pustynia miejscem próby i spotkania z Bogiem. Wybrane zagadnienia biblijnej teologii pustyni*, Kraków 1991, s. 211.

⁴⁵ Por. B. Weinstein, *In Defense of Korah*, s. 259.

⁴⁶ Por. M. Münnich, *Obraz Jahwe jako władcy choroby w Biblii Hebrajskiej na tle bóstw bliskowschodnich*, Lublin 2003, s. 255.

które stosuje narrator w Rdz 1⁴⁷. Takie połączenie świadczy dobitnie o konsekwencjach zamierzonych przez samego Boga, potwierdzających specjalną pozycję Mojżesza (Lb 16,28-29). Rozwarcie się ziemi (*ūpāṣṭāh hā'ādāmāh*), oddane leksykalnie przez narratora w gramatycznej formie biernej, sugeruje, że akt ten został zainicjowany przez Jahwe⁴⁸. Użycie czasownika *bārā'*, którym autorzy natchnieni określają stwórcze działanie Boga, jest kolejnym dowodem na działania zamierzone przez Jahwe⁴⁹. Ziemia pochłaniająca pojawia się jako forma kary już na samym początku *exodusu*, kiedy to wojsko egipskie zostało przez nią „pożarte” (Wj 15,12). W tym przypadku ziemia (*'ereṣ*) odegrała istotną rolę, bowiem stała się w ręku Boga narzędziem kary wymierzonej Egipcjanom. Wobec tego należy uznać działanie Koracha za podobne do postępowania wrogów Izraela, którzy również nie byli w stanie pojąć świętości narodu wybranego. Podobnie obecnie uczynił Korach, odrzucając nie tylko widzialną sferę *sacrum* dzięki samej obecności kapłańskiego rodu pośród społeczności izraelskiej, ale także rytuał wprowadzenia Aarona i jego synów w urząd kapłański (Kpł 8,6-13).

6. Kapłańskie prerogatywy jako odpowiedź na zarzuty Koracha

Znakiem przypominającym o odpowiedniej postawie wobec kapłanów miała być „pokrywa ołtarza” wykonana ze stopionych kadzielnic, należących do Koracha i jego zwolenników. W ten sposób zebrane i przetopione kadzielnice zostają włączone do grupy znaków (*'ōti*). Był to dowód na legitymizację działań kapłanów, nie tylko wobec Izraelitów dążących do ziemi obiecanej, ale również dla kolejnych pokoleń⁵⁰. Eleazar miał pozbierać kadzielnice, podczas gdy nie wypaliły się one jeszcze do końca, o czym świadczy nakaz, by oddalił

⁴⁷ Wspomniane elementy to kolejno: w.21- oddzielenie; w.22- technienie; w.30- stworzenie, ziemia, grunt; ww.32-34- ziemia. Por. E. N. Zwiłacz, *Obraz ludu Bożego*, s.138.

⁴⁸ Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 319.

⁴⁹ Por. J. Schreiner, *Teologia*, s. 160.

⁵⁰ W odróżnieniu od innych znaków (np. słup obłoku lub ognia) miał on charakter negatywny. Był bowiem przestrożą dla kolejnych pokoleń i dowodem na wielki gniew Jahwe. Por. T. R. Ashley, *The Book of Numbers*, s. 326. Mimo wielkiej wartości tego przedmiotu, autor biblijny nie przedstawił dokładnego procesu wytwarzania oraz szczegółowego obrazu obicia ołtarza, jaki miał uzyskać w wyniku obróbki. Brakuje również uzasadnienia dlaczego to Eleazar, a nie Aaron jako najwyższy kapłan, miał dokonać tejże preparacji, tamże, s. 324. Stało się to być może dlatego, że najwyższy kapłan wedle wskazań pochodzących z kodeksu świętości nie mógł mieć kontaktu z przedmiotami należącymi do osób zmarłych (Kpł 21,10-15), P. J. Budd, *Numbers*, s. 195. Wskazywać to może także na fakt, że Eleazar powoli przejmował obowiązki swojemu ojca, Aarona, R. D. Cole, *Numbers*, s. 270.

rozpalone ognisko na pewną odległość (17,2b). Instrukcja odlania przez niego zdobienia ołtarza jest niekompatybilna z działaniami podjętymi wcześniej przez jego ojca, Aarona, kiedy przystał na żądania swych pobratymców i wykonał dla nich posąg złotego cielca, co uznano za akt bałwochwalstwa (Wj 32,1-6). Problematyczna jest też decyzja wskazująca ołtarz, który miał zostać przyozdobiony stopionymi kadzielnicami, ponieważ był on już pokryty brązem i stał w Namiocie Spotkania, co wynikało z nakazu Jahwe (27,2; 38,2)⁵¹.

Plaga jako konsekwencja sprzeniewierzenia się woli Jahwe pojawia się na kartach Starego Testamentu kilkakrotnie⁵². Obecność i posługa kapłanów, w zamierzeniu, miała uchronić Izraelitów od sprowadzenia na siebie kary, którą w formie plagi (*neḡep̄*⁵³) suponuje tekst Lb 8,19. Działanie podjęte przez Koracha, podtrzymane przez bunt krnąbrnych Izraelitów⁵⁴, doprowadza do tragedii. Trudno jednoznacznie określić czas jej trwania. Musiał być on dość długi, skoro Aaron dokonał aktu przebłagania nad tak sporą liczbą wędrujących. Dlatego owa natychmiastowość szalejącej plagi oznacza raczej jej nieuchronność, na co wskazuje również zdanie wypowiedziane przez Boga o jak najszybszym ukaraniu buntowników (17,10)⁵⁵.

Wobec zagrożenia spowodowanego ich zachowaniem, należało podjąć kroki ku temu, by załagodzić gniew Boga. Aaron, z rozkazu Mojżesza, podjął się sprawowania ofiary przebłagalnej (w.11-12)⁵⁶. W poleceniu prawodawcy

⁵¹ Trudno też wiązać ozdobiony przez Eleazara ołtarz z tym, który nazywany był kadzielnym, a jego opis znajduje się w Wj 30,1-10. R. de Vaux twierdzi, że ołtarz ten faktycznie nie przynależał do grupy przedmiotów związanych z Przybytkiem (*Institucje*, s. 422).

⁵² Wj 9,14; Lb 14,37; 25,8; 31,16; Pwt 28,59; 1 Sm 6,4; 2 Sm 24,25; 1 Krn 21,22; Tb 13,16; Jdt 5,12; Ps 106,29; Mdr 16; Jr 14; Za 14,18.

⁵³ Księga Liczb zna dwa określenia używane, gdy autor biblijny wspomina o pladze: *neḡep̄*, które pojawia się dwa razy, *maggēpāh*, występujące w opisie wydarzeń w Baal Peor (25,8-9.18; 31;16) oraz w przedstawieniu kary wymierzonej nieposłusznym zwiadowcom (14,37.42). Por. J. Magonet, *The Korah Rebellion*, s. 11.

⁵⁴ Są oni przedstawieni jako „całe zgromadzenie synów Izraela” (*kāl-’ādat bⁿnē-jīśrā’ēl*). Wyrażenie to pojawia się jeszcze tylko w Wj 12,6, gdzie wyraz „synowie” został przez hagiografa opuszczony. Por. J. Magonet, *The Korah Rebellion*, s. 16.

⁵⁵ W. 9 stanowi przykład budowania relacji między Bogiem a Mojżeszem: „rzekł Pan do Mojżesza”. W podobnym tonie utrzymane są też inne wersety w tym rozdziale (17), jak i w całej Księdze Liczb. Wyrażenie to pojawia się w Lb 61 razy, a w Wj- 63, por. J. Lemański, *Księga Liczb jako końcowy etap w redagowaniu Pięcioksięgu*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 2(2014), s. 132. LXX w przypadku Lb 17,9 dodaje jeszcze Aarona jako odbiorcę słów Boga. Por. J. Findlay, *The Priestly Ideology*, s. 426.

⁵⁶ Desygnacja Aarona do wykonania tego rytuału odzwierciedla pewien konkretny rys zależności między nim a jego bratem, Mojżeszem. Ten, wysyłając Aarona do sprawowania ofiary przebłagalnej, występuje w pozycji króla, który mianuje i angażuje w kult kapłanów. Analogia taka występuje w kulturach ludów ościennych. Por. T. Stanek, *Pięcioksiąg*, s. 81.

pojawia się czasownikowa forma *kipper*, tłumaczona zwykle jako „dokonać pojednania”. Stąd, w swoim podstawowym znaczeniu, mamy do czynienia z „wykreśleniem” popełnionej winy⁵⁷ i ponowną jednością ze Stwórcą. Istotne jest w tym nakazie zwłaszcza stwierdzenie, by zrobić to jak najszybciej, gdyż zbliża się sromotna kara na całe szemrzące zgromadzenie pustynne. Odpowiednio wykonany rytuał miał w konsekwencji oddalić Boży gniew⁵⁸. Wyłączność do jej sprawowania posiadali tylko kapłani, wobec czego uzasadnionym było ukaranie tych, którzy za namową Koracha podjęli się tej celebracji (16,6.7.17.18.35)⁵⁹.

7. Wnioski

Ogrom motywów zawartych w dwóch rozdziałach Księgi Liczb oczekuje na jeszcze dokładniejsze opracowanie, być może nawet w formie monografii książkowej. Obecnie zadowalające powinno okazać się powyższe opracowanie, które kieruje uwagę na kilka wartych przypomnienia kwestii. Pierwszą z nich jest świętość, będąca głównym przedmiotem w sporze między Korachem a Mojżeszem. Niezachwiania pozycja drugiego z wymienionych bohaterów przeważa na rzecz jednej z proponowanych koncepcji świętości, jakie znajdują się w tekstach Pięcioksięgu. Opinia Mojżesza dotycząca świętości narodu wybranego, a raczej wymogu ciągłego do niej dążenia, ukazuje dobitnie, że nikt przed Bogiem nie może stwierdzić z całą pewnością o własnej świętości. Dopiero wypełnianie praw i stosowanie w praktyce przykazania miłości Boga i bliźniego uzdalnia człowieka do wejścia na drogę ku świętości.

Motywy przewodnim Lb 16-20 są hasła: świętość i śmierć⁶⁰. Świętość Jahwe i jej obecność wśród narodu została zakwestionowana szczególnie przez

⁵⁷ Por. J. Schreiner, *Teologia*, s. 318.

⁵⁸ Pierwotnie, według przepisów prawa, ofiara kadzielna, sprawowana przez kapłana, nie miała jednak charakteru przebłagalnego. Wielu badaczy utrzymuje, że taka ofiara sprawowana miała być dopiero po niewoli.

⁵⁹ Por. E. N. Zwiżacz, *Obraz ludu Bożego*, s.303-304. Ważnym elementem sprawowanej ofiary kadzielnej była woń unosząca się z kadzidła. Sformułowanie „miła woń dla Pana” występuje parokrotnie na kartach Starego Testamentu (Kpł 1,9.13; 2,2.9; 3,5.16; Lb 28,13.24). W tekstach prorockich formuła ta odnosi się już jednak do zadowolenia obcych bogów podczas aktów bałwochwalstwa (Ez 6,13; 16,19; 20,28). Taki rytuał miał być znany również w innych kulturach Regionu, R. Alter, *The Five Books of Moses*, s. 770.

⁶⁰ Taką propozycję przedstawił T. W. Mann po analizie występujących w Lb 16-18 słów: *kārab* (zbliżyć się; 16,5.9.10.40; 17,13; 18,3.4.7.22), *kādōš* (świętość; 16,3.5.7.37.38; 18,9.10.32; 20,12.13), *bāhar* (wybrać; 16,5.7; 17,5), *mwt* (umrzeć/uśmiercić; 16,13.29.41.48; 17,10.13; 18,3.7.22.32; 19,11.13.14.16.18; 20,1.3.4). Por. T.W. Mann, *The Book of the Torah. The Narrative Integrity of the Pentateuch*, Louisville 2010, s. 133.

wystąpienie Koracha nierespektującego granicy między *sacrum* a *profanum*⁶¹. Buntownik wykazywał odmienne rozumienie świętości niż to, które prezentowane było przez Mojżesza. Podczas gdy pierwszy twierdził, że to cały lud jest święty (16,3), wódz narodu izraelskiego dowodził, że to on jest wybrany przez Jahwe i sformułowanie o świętości całego ludu jest błędne⁶². Trudno znaleźć w literaturze przedmiotu przyporządkowanie *passusów*, w których występuje Korach ze swoimi tezami, do warstwy H (*Heiligketsgesetz*–Prawo Świętości). Mając jednak na uwadze analizę porównawczą poczynioną przez J. L. Ska, można uznać, że Lb 16-17 zawiera starcie dwóch koncepcji: wspomnianej warstwy H oraz tradycji kapłańskiej (P). Obie te warstwy w odmienny sposób pojmują kwestię świętości: podczas gdy H twierdzi, że cały lud jest święty, tak tradycja P uznaje świętość jedynie Boga, ołtarza, sanktuarium i kapłaństwa⁶³. Oprócz stałej obecności Boga potwierdzona została także świętość kapłańskiego rodu⁶⁴.

Celem niniejszego opracowania było przybliżenie przebiegu epizodu buntu i kłótni, którego stronami byli Korach oraz Mojżesz i Bóg. Przyczyną powstania nieporozumienia między tymi dwoma członkami zgromadzenia pustynnego stała się odmienna koncepcja świętości przez nich wyznawana. Wokół tych dwóch zasadniczych punktów – świętości i sukcesji w rodzie kapłańskim – budowana jest narracja o postoju w oazie Kadesz. Poruszone w powyższym opracowaniu dotyczą niezwykle istotnej dla teologii biblijnej sfery. Podstawową trudnością przy podejmowaniu tego zagadnienia była rozpiętość badanego tekstu, co spowodowało pewną wybiórczość i arbitralną selekcję omawianych fragmentów. Jednak, w ostatecznym rozrachunku, udało się wskazać na zasadnicze różnice w pojmowaniu tego istotnego pojęcia. Recepcja zagadnienia w kolejnych pracach wydaje się być nieuchronna. Brakuje bowiem odpowiedniego opracowania tematu świętości w różnych warstwach redakcyjnych tekstu sakralnego, a także wskazania na ów motyw w poszczególnych sekcjach Starego i Nowego Testamentu. Powyższe opracowanie,

⁶¹ Por. E. N. Zwijacz, *Obraz ludu Bożego*, s. 218.

⁶² Por. J. Lemański, *Pięcioksiąg dzisiaj*, Kielce 2002, s. 137. O wymaganiach świętości stawianych przez Jahwe wobec całego ludu mówi tekst Pwt 22,31nn. To On uświęca Izraela, bowiem sam jest Święty. Poprzez wybranie i oddzielenie Izraela od innych narodów, Jahwe ustanowił jego świętość, J. Schreiner, *Teologia*, s. 146-147.

⁶³ Świętość to nie jedyna kwestia poruszana w tym obszernym *passusie*. Pozostaje jeszcze pytanie o walkę o uznanie między poszczególnymi kapłańskimi klanami. Lb 16-17 to nie jedyny przykład próby zdominowania środowiska przez jedną z frakcji. Odnosząc Lb 16,1-40 do fragmentu Kpł 10,1-7 można zauważyć, że i tu pojawia się pewna nierówność w ocenie poszczególnych rodów kapłańskich. Por. F. M. Cross, *Canaanine Myth*, s. 205-206.

⁶⁴ Wspomina o tym Orygenes, pisząc: „Tak samo chwała wiernych kapłanów nie mogłaby błyszczeć, gdyby jej nie uwydatniła nagana i kara, która spadła na niewiernych”(LbHom IX,1), *Homilie o Księdze Liczb*, s. 92.

spełniające minimum wymagań egzegetycznych, nie wyczerpało możliwości analiz badanego tekstu Lb 16-17 i zagadnienia świętości, przedstawianych przez autorów biblijnych.

Bibliografia

Teksty biblijne

Biblia Hebraica Stuttgartensia, Editio quinta emendata opera, red. A. Schenker, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1997.

Pięćoksiąg hebrajsko-polski przekład interliniarny Starego Testamentu z kodami gramatycznymi, transliteracją oraz indeksem rdzeni, oprac. A. Kuśmirek, Warszawa 2003.

Pismo święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, opr. zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tyńceckich, wyd. V, red. A. Jankowski i in., Poznań 2000.

Septuaginta, czyli grecka Biblia Starego Testamentu (Prymasowska Seria Biblijna: 46), tłum. R. Popowski, Warszawa 2013.

Literatura przedmiotu

Alexander T. D., *From Paradise to the Promise Land. An Introduction to the Pentateuch*, Carlisle 2002.

Alter R., *The Five Books of Moses. Translation and Commentary*, New York- London 2004.

Ashley T. R., *The Book of Numbers*, Grand Rapids 1993.

Buber M., *Mojżesz*, Warszawa 1998.

Budd P. J., *Numbers*, Waco 1984.

Burden T. L., *The Kerygma of the Wilderness Traditions in the Bible*, New York 1994.

Cole R. D., *Numbers*, Nashville 2000.

Cross F.M., *Canaanite Myth and Hebrew Epic. Essays in the History of the Religion of Israel*, Cambridge – London 1997.

Domański A., *Genealogie w Pięćoksięgu*, „Studia Loviciensia”, 10(2008), s. 113-122.

Findlay J., *The Priestly Ideology of the Septuagint Translator of Numbers 16-17*, „Journal for the Study of the Old Testament”, 30(2006), s. 421-429.

Fretheim T. E., *Numbers*, Nashville 1996.

Hałas S., *Pustynia miejscem próby i spotkania z Bogiem. Wybrane zagadnienia biblijnej teologii pustyni*, Kraków 1991.

Hoffmeier J. K., *Ancient Israel in Sinai*, Oxford 2005.

Johnston P. S., *Cienie Szeolu. Śmierć i zaświaty biblijnej tradycji żydowskiej*, Kraków 2010.

Lemański J., *Księga Liczb jako końcowy etap w redagowaniu Pięćoksięgu*, „Colloquia Theologica Ottoniana”, 2(2014), s. 125-161.

Lemański J., *Pięćoksiąg dzisiaj*, Kielce 2002.

- Magonet J., *The Korah Rebellion*, „Journal for the Study of the Old Testament” 1982, 24, s. 3-25.
- Mann T. W., *The Book of the Torah. The Narrative Integrity of the Pentateuch*, Louisville 2010.
- Münnich M., *Obraz Jahwe jako władcy choroby w Biblii Hebrajskiej na tle bóstw bliskowschodnich*, Lublin 2003.
- Orygenes, *Homilie o Księdze Liczb*, tłum. S. Kalinowski, Kraków 2016.
- Pietkiewicz R., *Obraz Boga w wypowiedziach bohaterów ksiąg historycznych Starego Testamentu*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne”, 9(2010), nr 2, s. 124-146.
- Seters J. van, *The Life of Moses. The Yahwist as Historian in Exodus-Numbers*, Louisville 1994.
- Shreiner J., *Teologia Starego Testamentu*, tłum. B.W. Matysiak, Warszawa 1999.
- Stanek T., *Pięcioksiąg jako narracja symboliczna*, Poznań 2014.
- Stanek T., *Przesłanie Pięcioksięgu w świetle struktury retorycznej*, Poznań 2012.
- Vaux R. de, *Instytucje Starego Testamentu*, t. I, II, Poznań 2004.
- Weinstein B., *In Defense of Korah*, „Jewish Bible Quarterly”, 37(2009), s. 259-265.
- Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu* (t. I, II), red. L. Koehler, W. Baumgartner, J. J. Stamm, wyd. II, Warszawa 2013.
- Zwijacz E. N., *Obraz ludu Bożego według Księgi Liczb*, Kraków 2010.

Andrzej Łukasz Jędrzejczak – w 2017 roku obronił pracę magisterską w Zakładzie Nauk Biblijnych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.